

IZVORNI LATINSKI EPIGRAMI ĐURE FERIĆA U CAVTATSKOM AUTOGRAFU

I. Ferićev cavtatski autograf

U opsežnom pjesničkom opusu dubrovačkog latinista Đure Ferića (1739—1820) bogato su zastupani i latinski epigrami. O ostalim njegovim pjesničkim djelima na latinskom jeziku kod nas se dosta pisalo, ali upravo epigrami ostajali su gotovo redovno po strani. U svojoj *Povijesti hrvatske književnosti do narodnog preporoda* (II izd. Zagreb 1961, Matica hrvatska) Kombol ih uopće ne spominje. *Enciklopedija Jugoslavije*, s. v. Ferić, od njegova epigramskog rada navodi samo *Epigrammata de nostratibus*, malu posebnu zbirku koja predstavlja tek neznatan dio Ferićevih latinskih epigrama. U Vodnikovoj *Povijesti hrvatske književnosti* (Zagreb 1913, Matica hrvatska, str. 316) čitamo da je Ferić spjevao sedam knjiga epigrama latinskih i posvetio ih pjesniku Brueroviću. Ni taj podatak nije potpun, a osim toga iz stilizacije tog pasusa moglo bi se zaključiti da je u tih sedam knjiga iscrpljena čitava Ferićeva produkcija latinskih epigrama, što nije tačno.

Kao što je poznato, znatan dio Ferićeva književnog rada na latinskom jeziku ostao je do danas u rukopisu. Uz ostalo, nisu objavljeni ni njegovi epigrami. Valjda je to glavni razlog što im se dosada nije posvetila nikakva pažnja.

U zbirci rukopisa Bogišićeva arhiva u Cavtatu pod brojem 153 nalazi se opsežan autograf Ferićevih latinskih epigrama. Sastoji se od četiri sveščića s ukupno 103 lista ispisana s obje strane. Pismo je mjestimice teško čitljivo, osobito zbog brojnih ispravaka koje je autor ili unosio u tekst poviše precrtanih riječi ili ih sitnim slovima ispisivao in margine. Osim toga, na nekim mjestima u rukopisu izbijaju na površinu tragovi crnila od slova s druge strane, što također otežava čitanje rukopisa.

Na prvoj stranici Ferić je talijanski napisao

Libretto I

Epigrammi miei divisi in 4 parti¹⁾,

a na slijedećoj je stranici latinski naslov:

Epigrammatum Libri Quatuor

¹⁾ Moji epigrami podijeljeni u četiri dijela

Kad je pisao te prve dvije stranice svojeg rukopisa, autor je, dakle, imao u vidu zbirku latinskih epigrama podijeljenu na četiri knjige. Kasnije je, međutim, svoj prvotni plan proširio i nastavio zbirku petom knjigom a da nije izmijenio naslov koji spominje samo četiri knjige. Nova knjiga, s naslovom *Liber V*, započinje se na istoj stranici na kojoj se završava četvrta.

Pojedine svešćice svojeg rukopisa označio je Ferić talijanskim natpisom *Libretto*. Tako prva tri svešćica imaju natpis *Libretto I, II* i *III*. Treći se svešćić završava 83. epigramom pete knjige. Četvrti svešćić nema, kako bismo očekivali, natpis *Libretto IV*, a započinje se epigramom 86, za kojim slijedi epigram opet s brojem 86. Na prvi pogled čini se da se četvrtim svešćićem nastavlja peta knjiga, da je omaškom preskočen broj 84, a da od dva uzastopna broja 86 prvi vrijedi kao 85. To, naoko plauzibilno, rješenje ne može se ipak prihvatiti zbog sadržaja epigrama 86, kojim se započinje četvrti svešćić, kao i svih ostalih epigrama do kraja rukopisa. Čitav naime četvrti svešćić ispunjen je epigramima koji iznose kakvu mudru ili duhovitu izreku poznatih ličnosti iz antike. Sve su to epigrami u kojima je Ferić prenio u pjesničko ruho izbor iz djela Erazma Rotterdamskog s naslovom *Apophthegmata* (Basileae 1550). U knjižnici Male braće u Dubrovniku pod brojem 931 sačuvano je u prijepisu 10 knjiga takvih Ferićevih epigrama. Na naslovnoj je stranici natpis:

Apophthegmata Erasmi
Latinis Versibus Explicata
A D. Georgio Ferrich
Canonico Rhacusano
1808

Rukopis XXI b. 31 Državnog arhiva u Dubrovniku Ferićev je autograf prvih sedam knjiga tih Ferićevih epigrama sastavljenih prema Erazmovim *Apophthegmata*. Tu zbirku stihovanih *Apophthegmata* posvetio je Ferić dubrovačkom pjesniku Marku Brueroviću, pa je Vodnik na temelju toga također nepotpuno sačuvanog autografa (od 10 knjiga u njemu se nalazi samo 7, i to posljednja nepotpuna) zaključio da je Ferić spjevao sedam knjiga latinskih epigrama.

Kako je u četvrtom svešćiću prva oznaka knjige *Liber VIII*, jasno je da epigrami 86 do 101 koji se nalaze ispred naslova *Liber VIII* pripadaju VII knjizi. Sama knjiga VIII sadržava 106 epigrama. Slijedeća je knjiga prvotno imala dulji naslov: *Epigrammatum Liber ultimus seu Appendix ad Apophthegmata*. Kasnije je precrtan dio naslova od riječi *ultimus* do kraja i zamijenjen riječju *nonus* tako da je konačni naslov te knjige *Epigrammatum Liber nonus*. Kod epigrama 101. te knjige, koja obuhvaća 177 epigrama, naknadno je sa strane dodan naslov *Liber X*. To je vraćanje na prvotnu podjelu prema kojoj svakoj knjizi pripada oko 100 epigrama.

Čitav cavtatski Ferićev autograf sadržava 785 epigrama sa oko 7.000 stihova.

Iz navedenoga može se zaključiti ovo:

Cavtatski autograf Ferićevih latinskih epigrama znatno je okrnjen. Izgubljen je jedan čitav sveščić koji je sadržavao svršetak pete knjige, čitavu šestu i epigrame 1—85 sedme knjige. Nadalje, u tom autografu nalaze se epigrami iz dviju Ferićevih zbirki latinskih epigrama: a) *Epigrammi miei* i b) *Apophthegmata*. Istom u suprotnosti s pjesnički obrađenim Erazmovim *Apophthegmata* postaje jasan Ferićev naslov na prvoj stranici rukopisa: *Epigrammi miei*, tj. moji vlastiti, izvorni epigrami.

Osim *Epigrammata de nostratibus*, u rukopisnoj ostavštini Ferićevoj sačuvano je 15 knjiga latinskih epigrama, i to 5 knjiga izvornih epigrama i 10 knjiga epigrama s tematikom iz Erazmovih *Apophthegmata*.

II Ferićevi izvorni epigrami

Od pet knjiga Ferićevih izvornih latinskih epigrama u cavtatskom autografu posljednja je sačuvana nepotpuno. U svakoj od prve četiri knjige posljednji je epigram označen brojem 100, no ipak tačno 100 epigrama ima samo prva knjiga. Druga ih ima 99 jer je omaškom izostavljen epigram s brojem 33, treća ima 101 epigram jer dva uzastopce nose broj 6, a četvrta opet 99 jer nedostaje 60. epigram. Nepotpuna peta knjiga ima samo 83 epigrama. Uključivši i broj stihova, dobivamo ovaj pregled:

Liber I	100 epigrama	528 stihova
„ II	99 „	622 stiha
„ III	101 epigram	602 „
„ IV	99 epigrama	766 stihova
„ V	83 „	1694 stiha
Ukupno	482 epigrama	4212 stihova.

Već po odnosu broja epigrama prema broju stihova vidljivo je da se epigrami pete knjige razlikuju po duljini od svih epigrama prvih četiri knjiga. U toj knjiži 40 epigrama ima više od 20 stihova. Mnogi od njih i nisu pravi epigrami nego dosta opširno ispričane šaljive priče i dogodovštine.

Po broju stihova Ferićevi izvorni epigrami pokazuju veliku raznolikost. Najkraći imaju po 2 stiha, a najdulji u čitavoj zbirci ima 50 stihova. Najbrojniji su epigrami od 6 stihova.

PROZODIJA I METRIKA

Ferić je bio dobar znalac latinskog jezika na kojem je s lakoćom pjevao stihove, što najbolje potvrđuje činjenica da je njegov pjesnički opus na latinskom vrlo opsežan. Kako se ritam latinskih stihova te-

melji na pravilnoj izmjeni dugih i kratkih slogova, prvi je uvjet za njihovu pravilnu gradnju temeljito poznavanje latinske prozodije. Treba imati na umu da se kod novolatinskih pjesnika ne radi o oblikovanju stihova na materinskom jeziku, nego na jeziku koji su usvojili školovanjem. Ferić zacijelo pripada među one latiniste koji su latinsku prozodiju dobro poznavali. Našao sam vrlo malo primjera u kojima mu se omakla prozodijska netačnost. Navest ću ih redom.

- 1) *Nícophon* mjesto *Nícophon* u III 21, 3 i 4:
Hic tandem silet, hic tandem Nicophon requiescit,
Hoc uno posthac nil loco aget Nicophon.
- 2) *cōleus* mj. *cōleus* u III 22, 3:
Abscindi ferro coleos his namque jubebas (heksam.)
- 3) *Hērāclitus* mj. *Hērāclitus* u III 28, 1:
Omnia Democritus risit flevitque Heraclitus (heksam.)
- 4) *forīs* mj. *forīs* u III 50, 2:
Nil foris arma, domi sit nisi consilium (pentam.)
- 5) *conspicillis* mj. *conspicillis* u IV 23, 6:
E conspicillis unum adime ergo tuis (pentam.)
- 6) *sȳcophantam* mj. *sȳcophantam* u IV 66, 9:
Tum dominus: „Sycophantam istum hinc tu ejice, namque
(heksam).
- 7) *nosocōmium* mj. *nosocōmium* u V 5, 21:
Ad nosocomium fero. Clausis naribus illi (heksam.)

Za svoje latinske epigrame uzeo je Ferić samo tri metrička oblika: elegijski distih, falečki hendekasilab i jamski senar. Kudikamo najveći broj epigrama spjevao je u elegijskom distihu. Od ostala dva stiha češće je upotrebljavao falečki hendekasilab nego jamski senar.

Stihovi su mu pravilno građeni, s rijetkim hijatima, i to na dopuštenim mjestima uz cezuru. Jedino bi mu se moglo prigovoriti što u nekim stihovima ima previše elizija.

Isto tako, odviše slobodno smješta dijerezu u pentametr. Tu ima više različitih primjera:

a) Dijereza dolazi kod elizije posljednjeg sloga prvoga metričkog člana, npr.

Colla videns vix ris|u ipsemet abstinuit (V 35, 10).

Takvi bi se slučajevi mogli dopustiti jer se, iako rijetko, javljaju i kod klasičnih rimskih pjesnika; isp. Propercije I 5, 32:

Quaerere; non impun|e illa rogata venit.

b) Dijereza stoji unutar složenice rastavljajući je na sastavne dijelove, npr.

Quas inferre hominum in|scitia saepe solet (III 93, 2)
Huic tortor ferro ab|scinderet auriculam (IV 82, 2)

To je već veća licentia metrica.

c) Dijereza rastavlja nadvoje nesloženu riječ, npr.

Cum longe causa an/tiquior illa foret (V 39, 6).

Cum vestris saepe ux/oribus esse sibi (V 56, 24).

U takvim stihovima Ferić je prešao uobičajene granice metričke slobode.

O JEZIKU FERICEVIH EPIGRAMA

Iako Ferić pjeva u klasičnom latinskom jeziku, ipak se ponekad udaljuje od klasične norme.

Grčke riječi ponajviše tačno transkribira, no i u tome potkralo mu se nekoliko pogrešaka, npr. *hemorroidis* (I 46, 6) mjesto *haemorhoidis*, *Batricomiomachia* (III 95,1 u bilješci) mj. *Batrachomyomachia*, *hipocritam* (IV 9, 1) mj. *hypocritam*, *Mnemosine* (V 23, 9) mj. *Mnemosyne*. Nađe se po koja omaška i u pisanju latinskih imena, npr. *Cecilianus* (V 43, 2) mj. *Caecilianus*.

Ima nedosljednosti i u ortografiji običnih riječi. Tako npr. promiscue upotrebljava grafiju *ammissam* (V 45, 7) uz *amissae* (V 45, 26) i *amisisti* (V 45, 25).

Što se tiče morfologije, najprije spominjem jedan inače rijedak oblik: *jussibus* (V 58, 12). Nadalje, deponentan glagol *digladiari* = „ogledati se mačem” Ferić uzima u aktivnom obliku, isp. *digladietque* (V 78, 14). Česta je kod njega upotreba stegnutih oblika perfektne osnove, npr. *effluxe* (I 41, 4) = *effluxisse*, *vixes* (V 14, 4) = *vixisses*, *junxem* (V 42, 10) = *junxissem*, *abduxe* (V 64, 21) = *abduxisse*, *dixe* (V 64, 24) = *dixisse*, *accepsti* (V 65, 7) = *accepisti*. Rado upotrebljava završetak *-erunt* u 3. licu plur. perfekta, osobito u završetku pentametra, npr.

E tunicae manica nescio qui exciderunt (III 6 b, 4).

Isp. još: *obruērunt* (III 90, 8), *accitērunt* (V 54, 6), *sustulērunt* (V 61, 29), *dedērunt* (V 65, 9).

Dok su zamjenice *hic* i *ille* (uz dubletu *olle*) u Ferićevim epigramima vrlo česte, zamjenice *is* gotovo i nema.

U glagolskoj sintaksi ima više slučajeva odstupanja od klasične norme u upotrebi konjunktiva u zavisnim rečenicama, no toga ima i kod drugih latinista, pa se to ne može smatrati tipičnim za Ferića.

Ferićev je leksik bogat i raznolik. Vidi se da je dobro poznao rimske pjesnike, i to ne samo klasičnog doba. U njegovim epigramima nalazimo i riječi koje se rijetko javljaju, npr. *lotium* (I 4, 6) = mokraća, *intinctus*, *-us* (IV 32, 10) = umak (za tu riječ kao manje uobičajenu sam Ferić daje in margine talijanski prijevod: *la salsa*), *equiso* (IV 72, 1) = konjušar, *improbulus* (IV 79, 14) = nestašan, *frigidulus*² (IV 97, 15) =

²) Očiti lapsus calami *frigididuli* ispravljam u *frigiduli*. Taj ispravak traži i metar.

ponešto dosadan, *luela* (V 3, 14)=kazna, *matula* (V 4, 14) = noćna posuda, *obstreperus* (V 49, 12)=bučan, *impos* (V 68, 3)=nemoćan.

Što se tiče reminiscencija iz rimskih pjesnika, toga ima passim, ali u umjerenu obliku. Našao sam jedan stih gdje se Ferić jače oslonio na svoj klasični uzor:

Haud aliter stupuit quam qui sit fulmine tactus (III 25,3).

Isp. Ovidije, *Trist.* I 3, 11:

Non aliter stupui quam qui Iovis ignibus ictus.

TEMATIKA EPIGRAMA

Ferićevi latinski epigrami ove zbirke od pet knjiga uglavnom su knjiškoga podrijetla. U njima ćemo uzalud tražiti ogledalo i kritiku javnog i privatnog života pjesnikova vremena. Dubrovnik se u njima i ne spominje i tek izuzetno poneki se epigram odnosi na tamošnji život. To im je zacijelo najslabija strana. No njihovu pjesniku ne možemo ipak osporiti sposobnost živa fabuliranja, izvjesnu duhovitost i smisao za humor. Šaljivi i satirični epigrami kudikamo su brojniji od ozbiljnih i moralističkih. Njihove su teme dobrim dijelom *loci communes* kakvih ima kod svih epigramatskih pjesnika. U više epigrama izvirgavaju se ruglu žene zbog svoje mrzovoljne čudi, razblude, lakomosti i brbljavosti. Nadalje, pjesnik zbija šale na račun dvorjanika (*aulici*) i nekih zvanja (liječnici, vojnici, mornari). Po uzoru na antičke epigrame Ferić se izruguje i fizičkim manama, osobito grbavcima. Iako je sam bio svećenik, nije štedio ni to zvanje. Najmilija su mu meta propovjednici i fratri, osobito franjevci, koje, čini se, nikako nije podnosio. Za njegovo mišljenje o njima tipičan je epigram II 32 ovog sadržaja: Franjevac i dominikanac imaju da prijedu rijeku. Zamoljen od druga, franjevac pristane da ga na leđima prenese na drugu obalu. Kad su bili na sredini rijeke, franjevac ga upita nosi li sa sobom novaca, a kad taj odgovori potvrdno, franjevac će: „Regula mojega reda za-branjuje mi da nosim novac“ i baci ga u vodu. Dovle bi se taj epigram mogao shvatiti kao šaljiv i duhovit, no pjesnik dodaje još jedan stih:

Mox illi oculos abstulit exanimi.

To više nije šala, nego jetka satira, jer je franjevac prikazan kao ubojica iz koristoljublja.

Zanimljivo je da se Ferić u više epigrama izruguje Španjolcima (*Hispani, Iberes*) koje prikazuje kao bahate i razmetljive. Navodim jedan epigram (to je 2. po redu od tri umetnuta u petu knjigu izvan redovne numeracije) u kojem Španjolak želeći se narugati Dalmatincu izvlači kraći kraj:

*Hospitem apud caenant dum Dalmata Iberque, ita nostrum
„Quantum asino distat Dalmata?“ poscit Iber.
Hic acri aspiens perulantem lumine, „Quantum est
Mensae hujus spatium nos dirimentis“ ait.*

Među epigramima enkomijastičnog sadržaja glavno mjesto pripada književnicima. Među ostalim spominju se Dante, Tasso, Milton, Racine, Maffei, Tassoni, Massillon, Rabelais, Voltaire. Od ostalih glasovitih ljudi s pohvalom se ističu: Kolumbo, Amerigo Vespucci, maršal de Villars, La Quintinie, Thomas More.

Od pohvalnih epigrama citiram III 98:

*Inclyta Parthenope magni tenet ossa Maronis,
Qui triplici aeternum carmine clarus erit.
Partheniumque eadem vitales sudit in auras,
Aemula quem celebrant Retia, Bella, Rates.
Alterum in alterius manes migrasse putarem,
Credere at id vera religione vetor.*

Tu Ferić izravnavava s Vergilijem isusovačkog pjesnika Nikolu Partenija Giannetasija koji je spjevao „Ribarske ekloge“ i dvije pjesme: *Ars nautica* i *Ars bellica*, što navodi sam pjesnik in margine tog epigrama. Taj sam epigram citirao zato što u slijedećem (III 99) autor povlači svoju pohvalu ističući da taj pjesnik nije ni sjena velikog Vergilija:

*Hoc ego iudicium de te, Giannetasi, quondam,
Cum vestras colui, vana Lycaea, scholas.
Nunc mihi mens alia est triplici de carmine teque
Vix umbram magni censeo Virgilii.*

Ovaj drugi epigram nosi naslov *Palinodia*, tj. *retractatio* ili povlačenje prijašnje nezaslužene pohvale. Izričući suprotno mišljenje o tom isusovačkom pjesniku, Ferić je na tom mjestu izrekao i nepovoljan sud o isusovačkim školama koje je sam pohađao i naziva ih „*vana Lycaea*“.

Vrijedno je spomenuti da je Ferić posvetio jedan epigram i dubrovačkom leksikografu Ardeliju Della Bella. Kako je kratak, navodim ga:

*Scin' tua quae, Ardeli, laus est mihi maxima? Linguam
Quod nos ipse doces Appulus Illyricam (III 19).*

U čitavoj zbirci ima samo pet epigrama nabožna sadržaja (III 80—84) pod zajedničkim naslovom *De Virgine concepta* označenih rimskim brojevima. U tu skupinu pripada zbog svoga sadržaja i slijedeći epigram (III 85) iako nije formalno u nju uključen.

Ferić ne zazire ni od epigrama lascivna, pa i trivijalna tona. Takvih ima podosta. Radi ilustracije bit će dovoljno da navedem II 38:

*Dum quidam petulans cum virgine fatur honesta
Multaque nequitiae dat documenta suae,
Haec quoque discedens „Multum mihi displicet“ inquit
„Me membrum in membro non posuisse tuo“.
Cui virgo: „Hoc poteris“. — „Quo sensu, dic, bona“. — „Nasum
In natibus poteris inseruisse meis“.*

Izuzmemo li lascivne epigrame, pravih ljubavnih gotovo i nema u ovoj zbirci. Jedan od rijetkih zaslužuje da bude citiran. Radi se o

djevojci koja je pjesniku ugrabila srce. Pjesnik poručuje njezinu ispovjedniku neka joj ne da odrješenje od grijeha dok mu ne vrati što je ugrabila ili, ako to nije moguće, neka mu dade svoje srce. Taj epigram ima i poseban naslov: *Ad sacerdotem Phyllidis exomologesim* (ispovijed) *audientem*.

„*Quae arcanam loquitur tibi, fide minister, ad aurem
Quaeque tuos supplex ingemit ante pedes,
Non bene tu a culpis mendacem Phyllida solves,
Ni pia mi reddat, quod scelerata tulit.
Artes illa malas siluit tibi mille dolosque,
Mi quibus a misero pectore cor rapuit*“.—
„*Non siluit, quin fassa quoque est id criminis, at cor,
Igne quod absumptum, reddere posse negat*“.—
„*Reddere posse negat? Superest modus alter, amanti:
Cor mihi pro exusto corde det ipsa suum*“ (IV 2).

Znatan dio Ferićevih latinskih epigrama ne može se ubrojiti u epigrame u pravom smislu te riječi, već su to šaljive priče i zgode, iznijete vrlo živo, ali često i preopširno. Najviše ih ima u petoj knjizi. Iznosim kratak sadržaj nekih najtipičnijih.

V 3 — Čovjek prazne kese dođe u gostionicu i naruči obilnu večeru. Kad se dobro najeo, upusti se u razgovor s gazdom i upita ga kolika se globa plaća za čušku. Kad je čuo da se plaća zlatnik, zamoli ga da mu odalami čušku i da od zlatnika naplati večeru, a ostatak dade njemu (18 stihova).

V 33 — Muž i žena sjete se u krevetu da su im kućna vrata ostala otvorena, međusobno se stanu okrivljivati, ali ni on ni ona neće da ustanu da ih zatvore. Naposljetku se dogovore da će ih zatvoriti tko prvi prekine šutnju. Nepoznat vojnik koji se raspituje za put u obližnji grad, ugledavši otvorena vrata, uđe u kuću, pa u ložnicu i upita ih za put. Supruzi budni šute. Kad je opazio da je žena ljepušna, vojnik je poljubi. Kako ni ona ni muž ništa ne prigovore, legne uz nju. Nakon vojniskova odlaska žena se okomi na muža kako je mogao mirno to gledati, a on će: „Prekinula si šutnju, na tebi je da zatvoriš kućna vrata“ (24 stiha).

V 56 — Seljak se ispovjedi svećeniku da mu je ukrao svinju i da mu je ne može vratiti jer ju je davno pojeo. Svećenik dobije od seljaka obećanje da će u crkvi s propovjedaonice priznati svoj grijeh, pa mu dade odrješenje. No mjesto toga seljak s propovjedaonice optuži svećenika da često griješi sa ženama svojih župljana. Podiže se graja, žene od straha to poriču, muževi se spremaju da župnika izmlate, a on nalazi spas u bijegu (32 stiha).

V 79 — Vlastelin dočuje da se njegov župnik bavi gatanjem, pozove ga k sebi i postavi mu ova četiri pitanja: Gdje je središte zemlje, koliko ja vrijedim, što mi je na srcu, što sada mislim? Ne odgovori li tačno,

čekaju ga batine. Sav u strahu, župnik izmoli odgodu od jednog dana. Dovitljiv seoski mlinar sam mu se ponudi da će mjesto njega odgovoriti na ta pitanja. Preobučen kao svećenik dođe sutradan pred vlastelina, odvede ga na polje i nakon duga hodanja zabode štap u livadu tvrdeći da je upravo tu središte zemlje. Ako ne vjeruje, neka sam mjeri. Vlastelinu ne preostade drugo nego da se tim odgovorom zadovolji. Na drugo pitanje odgovori: „Kad je Krist prodan za 30 srebrnjaka, ti ipak vrijediš nešto manje, naime 29“. Na treće pitanje odgovori da je vlastelinu na srcu vlastiti probitak, a na četvrto: „Ti sada misliš da sam ja svećenik, a ja sam mlinar“ (50 stihova).

Među takvim epigramima neki imaju za temu stare, odavna poznate priče i dosjetke. Tako je u epigramu II 4 iznesena priča o Nijemcu koji je htio večerati pečena goluba. Zbog nepoznavanja jezika nije se nikako mogao sporazumjeti s gostioničarom. Naposljetku ugleda na zidu sliku Duha svetoga u liku golubice pa upita što predstavlja slika. Dobivši odgovor, zatraži za večeru pečena Duha svetoga. Poznata je i priča o natjecanju dvojice u štedljivosti, izložena u II 52. Jedan od njih dočeka drugoga naveče bez svijeće uz napomenu da se razgovor može voditi i u tami. Kod uzvratnog posjeta drugi ne samo što nije zapalio svijeću nego je i spustio hlače da ih pri sjedenju ne dere. Time je iznio pobjedu, a priča bi time bila gotova. Međutim Ferić dodaje još dva stiha trivijalna sadržaja:

*Utque fidem adjiceret dictis, barbam arripit olli
Attactoque illa podice dat crepitum* (II 52, 9—10).

Istog je tipa i epigram IV 16: Na seljakov upit što ima na prodaju, knjižar podrugljivo odgovara: „Magareće glave“. Seljak mirno uzvraća: „Doista ti trgovina dobro ide, jer od svih magarećih glava pred sobom vidim samo još jednu“. Još iz antike potječe tema epigrama I 94 : U kuću siromaha ušuljaju se noću kradljivci. On ih primijeti i reče: „Što noću tražite ovdje gdje ja ni danju ne mogu ništa da nađem?“

Već je Marcijal (VII 85, 3—4) kazao da je lako napisati nekoliko dobrih epigrama, ali da je teško napisati ih čitavu knjigu. A Ferić je uz svoj ostali, vrlo obimni pjesnički rad spjevao pet knjiga izvornih epigrama. Nije ni čudno što mnogi od njih nemaju književne vrijednosti. Toga je i sam bio svjestan, kako potvrđuje epigram III 1:

*Quaecumque invita mihi carmina scripta Minerva,
Diverso, lector, nosse colore potes.
Ergo mala abjiciens, quae sunt bona, sola relinque,
Sic tibi contractum forte placebit opus.*

Kad se budu izdavala Ferićeva djela, među njima treba da dobiju mjesto i latinski epigrami, jer upotpunjuju njegovu pjesničku fizionomiju.

Kako ova zbirka nije još objavljena, mislim da neće biti naodmet da svoje izlaganje završim malim izborom epigrama. Oni će mu biti najbolja ilustracija.

LIBER I

3

Uno oculo captus, quam duxit, Cinna puellae
 Virginei ut sensit floris abesse decus,
 Multa queri super his. Cui foemina: „Qui tibi duci
 Integra ego potui, si minor et tu oculo?“—
 „Hoc mi inimicus homo fecit, dum jurgia miscet“. —
 „At mi id, dum loquitur mollia, amicus homo“.

7

Cum longum ductaret equum macrumque Palaemon,
 „Quanti ulnam vendis?“ Labeo scurra petit.
 Ille manu tollens caudam in sublime „Tabernam
 Ingredere et facile conveniemus“ ait.

23

Tygris habens formam decimo mihi mense salillum,
 Quod vix sperabam, Pontice, restituis.
 Nunc, quod cudi aliud testudinis instar, in usum
 Ne tibi concedam, dum petis, ipse mones.
 Nam si tam sero rediit rapidissima tygris,
 Testudo haud umquam tarda domum repetet.

40

Ad magnos sors, Rufe, brevi te erexit honores,
 Sic fungum nasci nox facit una putrem.

44

Virginis ante fores cum tres lasciva cinaedi
 Carmina cantarent perstreperentque lyra,
 Gellia, quae impuri flammam aversatur amoris,
 Audaces saxis appetiit juvenes.
 Tum quidam irridens: „Orphea saxa trahentis
 Par citharae hoc vestrum quis neget esse melos?“

57

Virgilius gemmas Enni de stercore fecit,
 Tu quod erant gemmae stercora, Chrispe, facis.

61

Cum tibi defuerit titulo res digna sepulcri,
 Quam bene scriptum, Olle, in marmore: NIL JACET HIC.

66

Quatuor absimili gentes ratione molestum
 Curarum relevant, cum grave pressit, onus.
 Germanus potu, cantando carmina Gallus,
 Fletu Iber, at somno luctum abigunt Itali.

67

Cur tumulto hoc calicem incidunt? Jacet hicne sacerdos?—
 Hic jacet, at Christi nomine, re Bromii.

71

Dives egenum hominem, quo vivat, poscit, at ille:
„Me pete, quo morior subjiciorque fame“.

Liber II

16

Quaerebant, Christus cur sese a morte resurgens
Visendum primo Magdalidi obtulerit.
A multis ubi multa, parum sed idonea, dicta,
Conclisit lepido sic quoque scurra sale:
„Ut cito se Solymis diffunderet undique rumor
Se Christum ad vitam re revocasse sua.
Hoc voluit primo mulierem scire, sonorae
Talia quae ritu vulget ubique tubae“.

26

Mancipium est populi quicumque est utilis urbi:
Utilis es nulli, liber es ergo, Lyce.

29

In caena increpitus quidam, quod multa voraret,
„Dic mi“ ait „hoc alias, nunc caret aure gula“.

62

Munera Alexandri quondam urbes atque talenta,
Munera nunc regum gratia, verba, nihil.

69

Quidquid peccavit, somno se excusat Homeri
Roscius et „Naevis quod caret“ inquit „opus?“
Do tibi, in toto dum dormis ipse libello,
Ad somnum allicies qui tua scripta legent.

92

Porta ingens urbis quod clausa, subire minorem
Praesul praepingui corpore adactus erat.
Dum dubitat tamen, ob molem num corporis amplam
Hac se agat, a quodam praetereunte petit.
Ille autem: „Et te posse puto pervadere, nam nunc
Plaustrum illac gemino cum bove praeteriit“.

Liber III

11

Non mihi tam visa trepidaret Erynnide pectus,
Totus ad aspectum quam horreo, Galla, tui.
Tu cave nativam videas ne in fonte figuram,
Narcissi fatum ne patiaris idem.
Ille sui vultus periit male captus amore,
Tu posses odio, Galla, perire tui.

28

Omnia Democritus risit flevitque Heraclitus.
 „Quis melius?“ poscis. „Mercurie Democritus.
 Nam cur me in lacrymas aliena insania solvat?
 Non satis est propriis casibus ingemere?“

41

Plurima pauperibus, sed avaris omnia desunt.
 Si verum hoc, Crasso ditior Irus erat.

42

Cur, si turpe aliis est rapto vivere, solis
 Gloria sit rapto vivere militibus?

65

Septimium ob longas dum ridet Sextius aures,
 Illi perlepide talia Septimius:
 „Utor ego longis, ut homo, nimis auribus, ast tu
 Plus aequo curtas, Sexti, ut asellus, habes“.

90

Salve, o Antipodum detector prime Columbe,
 Quem fama altisonans mille per ora canit.
 Haud deerunt qui longa tibi praeconia texant,
 Te mea laudabit carmine Musa brevi.
 Non tibi Alexander contendere, non tibi Caesar
 Audeat, et laudi cedat uterque tuae.
 Ignotum tu namque prior mortalibus orbem
 Detegis; hi notum caedibus obruerunt.

Liber IV

4

Ut Flaccum Mamurra, penes quem caenitat, ictum
 In femore aspexit vulnere lethifero,
 Ajebat maestis haec vocibus: „In femore ille,
 In ventre heu pariter saucius ipse fui!“

18

In cruce pendentis Christi cum vendere vellet
 Sculptor mille aureis ex ebore effigiem,
 „Quidnam ais?“ huic quidam „nummis si vendidit ipsum
 Christum ter denis Iscariota malus?“
 „Sic factum“ huic lepide sculptor „quia tempore tali
 Non ea merx recte cognita, amice, fuit“.

47

Destruat ut medicus morbum a radicibus iste,
 Quid facit? Aegrotum destruit ille prius.

51

Quinam conjugium felix citraque querelas
 Esse queat, crebro me, Fabiane, petis.
 Sic puto, si surda faciat sese aure maritus,
 Si conjux caeco lumine se simulet.

94

In bello adversus Turcas cum strenua facta
 Quorundam in caelum laudibus eveherent,
 Hostium enim in primo congressu huic quinque ferebant,
 Sex illi, ast alii corpora caesa decem,
 Thraso ibi sic miles: „Nugae hoc, mihi culcitra facta est
 Caesarum e barbis, qua super ipse cubo“.

Liber V

14

Cum furem ad mortem damnassent, mysta secutus
 Hunc usque ad furcam talia verba reo:
 „Paeniteat te, fili, animum ad mala furta dedisse,
 Artem et qua vixes non didicisse bonam“.—
 „Falleris“ ille inquit „pater o venerande, mihi que
 Percepta a teneris ars fuit unguiculis,
 Exiguo poteram fieri qua tempore dives,
 Si me sivissent sic bene coepta sequi“.

30

Candelas femella duas cum pauper haberet,
 Fervidius peragat sacra ut in aede preces,
 Ad divi effigiem Michaelis fixerat unam,
 Ad Satanæ ast aliam, quem premit ille pede.
 Clericus adspiciens „Quid agis rudis“ inquit „et excors,
 Tu candelam offers hosti hominum et Satanæ?“—
 „Est bene ut inveniamus ubique“ illa inquit „amicos,
 Nescit homo, in quae olim possit abire loca“.

42

A sibi promissa sponsus cum saepe futuri
 Rem Veneris peteret nomine conjugii,
 Illa recusabat, juvenique repulsa placebat
 Phœnicem in terris se reperisse rato.
 Ut nox, qua jungendi, aderat, „Nunc, o bona“ dixit
 „Quae toties petii, mi ipsa negare nequis.
 At bene per Superos actum tibi, quod nihil umquam
 Mi voluisti horam conjugii ante dare.
 Ut te ego tentarem, petii, et si forte dedisses,
 Me numquam junxem connubio hercle tibi“.—
 „O bone, recte inquis, rebus nunc sedula ab istis
 Mi caveo, bis enim terve ego capta prius“.

48

Cum duo certarent, genus utri antiquius esset,
 Jactaretque suos unus et alter avos,
 „Nobilitate mei mille aucti“ hic inquit, „Ab annis
 Mille a biscentum sunt mei“ at ille refert.
 Tum prior: „Hoc nihil est, tibi enim monstrare valerem
 Incepisse meam a tempore diluvii“.—
 „At meam ab Adamo deduci ostendere possem“.—
 „Anteriores Adamo esse meam ipse queam“.—
 „Recte ais et facile hoc evinces, nam prius illo
 Nil nisi belluæ erant, et genus inde tibi“.

Immanem nasi molem Caecinna Sabino,
At contra barbae dum videt esse parum,
„Jam non miror“ ait „nequit haec si crescere, tanto
Naso umbram malas projiciente super“.

Zagreb.

V. Gortan.

RÉSUMÉ

V. Gortan: LES ÉPIGRAMMES LATINES ORIGINALES DE ĐURO FERİĆ DANS L'AUTOGRAPHE DE CAVTAT

L'auteur étudie le recueil inédit d'épigrammes latines du poète ragusain Đuro Ferić (1739—1820). Le ms qui fait partie des archives de Bogišić à Cavtat près de Raguse offre plusieurs problèmes à résoudre. En outre, l'auteur fait des remarques à la prosodie et aux libertés métriques du poète ragusain. Il donne aussi les traits essentiels de sa langue latine. Ensuite il expose brièvement les sujets qui sont traités dans ces épigrammes. Cet exposé se termine par un petit choix d'épigrammes latines de Ferić.